

vagy akár teljes eltűnését jelenti is. Itt találkozunk egyébként a megnyilatkozási formát kereső kibővült transzilvániai realizmus legádázabb ellenségeivel. Művészekkel, akik isten nevében tagadják meg, szociológusokkal, akik nem hajlandók műszavaik közé sorolni és másokkal, akiknek csak kimondhatatlan érveik vannak. Eredményeket követelnek egy mozgalomtól, melynek ideológusai még egymás ellen, de egymásért hadakoznak s bűnük csak az, hogy nem hajlandók két jó riméért költővé ütni, vagy egy sajtóperért nemzeti hőssé avatni valakit.

A transzilvániai magyarság életének feltárása egyébként már ennek a transzilvániai realizmusnak köszönheti létrejöttét. Sajnos a figyelem nem az erről a tárgykőről megjelent — irodalom és szociológia között lebegő, egyébként kisszámú — dolgozatok birálatával, hanem inkább a falukutatás céljával, módszerével és hasznával foglalkozik. Érthető, ha szóban és nyilatkozatokban a mozgalom minden tényleges hibáját felnagyítva hánytorgatják, formában és tartalomban egyaránt hibridnek tartva. Bizonyos, hogy a *Fiatalok* hasonló munkáját sokkal kellemesebb volt elfogadni. Őskori leletként kezelték a falut s tradíciójukhoz csökönnyösen ragaszkodó lakóit. Nemhogy nem akartak alakítólag hatni ott, ahol szükségét látták, de jóformán fel sem vetették a szempontokat, melyekkel változtatni lehetett volna. A transzilvániai realizmus az, mely ha stilszerűtlen eszközökkel is, keresztül akarja vinni a transzilvániai magyar társadalom belső átformálódását és szükség szerinti megszervezését. Ennek érdekében pedig él a lehetőséggel, amit a dinamikussá tett falukutatás rejt. Elkeseredettség és önámítás nélkül felmérni a transzilvániai magyarság gazdasági, kulturális és erkölcsi erejét: ez az, amit a honi realizmus céljaul tüzött ki s ami ebből szervesen következik, egy együvé tartozásától mélyen áthatott homogén magyar társadalom kialakítása. A regionalizmusától és műzamatjától felszabadult új realista irodalom pedig ki fogja egészíteni ezt a folyamatot. A tényekkel való elfogulatlan szembenézés az a közös vonás, mely a realizmus tartalmi kibővítését adja, kapcsolja a kisebbségi élet ábrándjait, lehetetlenné teszi a faji mitológiát s összekötő kapocs egyben a többi népek felé. Vércélja pedig nem a befelé fordulás, hanem az eredmények nyílt példaadása.

(Kovács Katona Jenő)

A RENAISSANCE UJRAÉRTÉKELÉSE. (P. G. Dublin: La vie de l'Aretine. Sorlot, Paris 1938.)

P. G. Dublin előszava, mellyel Aretino életrajzát bevezeti, ékesszóló védőbeszéd a biográfia hőse mellett és egyuttal rehabilitálása annak a renaissancenak, melynek tulzásait annyira eltulozták a könnyen lelkesedő, de pontos ismeretekben szegény romantikusok. Akárhogy is van, a renaissanceot még midig a romantikusok megvilágításában ismerjük és így Aretinonak is meg van a maga legendája. Korában „a hercegek ostorának“ nevezték, mostan pedig az obscenitás hercegének tekintik. P. G. Dublin, igen szigorúan beszél azokról, akiknek Aretino ezt a nem különösebben hízog címet köszönheti. Annyira biztos ügye igazában, hogy nem hajlandó rehabilitálásra beszélni. Célja: a „ferdítés és hazu-

ság vastag rétege alatt rejtőző igazság felkutatása.“

Azok, akik szeretik az igazságot és nem riadnak vissza annak összetettségtől, ellentmondásaitól, nem mindig könnyen értelmezhető ornamentikájától, kedvüket lelhetik ebben az Aretino-életrajzban. Senkiben sem őt festőiben testet a cinquecento Olaszországa, mint éppen Aretinóban. Ez a plebejus egyenrangú félként áll a pápák és a uralkodók elé; a kereszténység és a pogányság éppen úgy találkozik szellemében, mint erkölceiben. Könnyen csap át kétségbeesett szenvedélyből gőgös kicsapongásba; sohasem érzi magát inkább erkölcsösnek, mint amikor pornográfiával vádolják. Aretinot, a legmegkapóbban nagy barátja, *Tizian* határozta meg, aki „az irodalom condottiere“-jének nevezte. Aretino, a modern újságírás tulajdonképpeni megalapítója, de nemcsak az első időszaki sajtóterméket szerkesztette, hanem az első reklám szerződések is. Amint látjuk, Dublin megvilágításában eltűnik kortársainak „isteni Aretinoja“, éppen úgy, mint az álszemérmes történészek pornográfusa s megjelenik, két karrikatura helyett, az ember, az író, aki tülön túl emberi s korának túl hú fia volt ahhoz, hogy ne mondjon ellent önmagának.

EVE CURIE: MADAME CURIE. (Franciaul: NRF, Paris 1938; magyarul: Révai Testvérek, Budapest.)

Marie Curie és Pierre Curie életrajza a Curie házaspár legfiatalabb leányának tollából semmiképp sem sorolható a műalkotások, ugyanakkor azonban a divatos életrajzok közé sem. Értéke — nagyszerű tárgya; két zseniális tudós magán életének és közpályájának meleg, meghitt rajza s a szerző ihlete, amivel tárgyát az olvasó elé emeli.

A könyv sulypontja az asszony életének elmondása. Nem azért, mint ha édesanyja sulyát és szerepét tulbecsülné a szerző apjával szemben, hanem mert Curiene élete bonyolultabb, teli váratlan és mély, nem egyszer sulyos lírai fordulókkal, nem is említve, hogy az asszony időben és hatásban is tul élte férjét, aki egy ostoba baleset következtében meglehetősen korán elpusztult. A könyvben a legszebb: a két ember összehasonlításának átértékelése. A pompás és „sikerült“ házasság képe, amely ebben a beszámolóban valóban — áldott. Külön karakteriológiai elemzést érdemelne ennek a házasságnak az elemzése. Két, természetesen, magatartásra teljesen azonos ember; de olyan fokon ezekben a tulajdonságokban, amik már teljesen kizárják, sőt kihívják egymást. S azonkívül: két teljesen különböző származási környezet (az asszony lengyel, a férfi francia) s mégis. — A két ember még az utódaiban is páratlanul pompás két emberpéldány. A rossz élet és a rossz összefüggések ilyen emberek szemléletekor pillanatnyi felmentésben részesülnek.

HERMANN STEINHAUSEN: DIE ZUKUNFT DER FREIHEIT
(Europa Verlag, Zürich)

A rokonszenves könyv tárgya: napjaink. Tártyilag Spengler, Rathenau, Jasper, Jünger ismeretes főkönyvei sorába tartozik s végső soron, említettekkel együtt Nietzsche nihilizmusából táplálkozik. Közös ezenkívül említettekkel a leírás, a valóság, amivel *mindent* megérteni s megragadni vél. Mindenesetre: mester a modern élet átértésében, illetve leírásában. Szikrázó életösszefüggés felismerései mindig költőre, mindig filozófusra vallanak. Különben mély óhaja, hogy a világ ne legyen totális, se államilag, se egyébként. Ez az a pont, ahol elválík a hagyományos értelmiségi típusától. A valóságot korántsem fogadja el úgy, ahogy rákényszerül ma az emberre s mert a szellem munkása mást nem tehet: